

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-175>

УДК 7:502/504]:316.3

Антипіна Н.І.

Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ЕКОМИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування екомистецтва як окремого напрямку творчої діяльності. Мистецтво охарактеризовано як форма суспільного буття, що полягає у формуванні ціннісних орієнтирів суспільства на кожному з етапів його розвитку. Сьогодення створює умови для появи нового напрямку в мистецтві, який буде стимулювати суспільство до роздумів про життя планети. Представлено аналіз теоретичних здобутків науковців та практиків щодо визначення ролі і місця екомистецтва в просторі сучасної культури. Здійснено спробу узагальнення глобальних екологічних викликів, що «сприяли» появі мистецьких творів означеного напрямку. За результатами вивчення світових та вітчизняних зразків екомистецтва виявлено різноманітність засобів впливу екомистецтва на формування суспільної свідомості.

Ключові слова: мистецтво, екомистецтво, культура, екологія, екологічна свідомість.

Antypina Nataly

Borys Grinchenko Kyiv University

THE ROLE OF ECO ART IN THE FORMATION OF SOCIAL CONSCIOUSNESS

Summary. The article is devoted to the problem of eco-art formation as a separate direction of creative activity. Art is characterized as a form of social existence, which consists in the formation of values of society at each stage of its development. Art, like history, fosters an understanding of values for society, identifies the most important cultural concepts. Today, it creates the conditions for the emergence of a new direction in art that will stimulate society to reflect on the life of the planet. The article deals with the coverage of eco-art as a specific direction that shapes the public consciousness using current problems of ecology and the means of artistic influence. The analysis of theoretical achievements of scientists and practitioners in determining the role and place of eco-art in the space of modern culture is presented. The experience of such global eco-artists as Louis Masai (project on making murals in different places in the USA) and David Buckland (project «Cape Farewell» competition for artists on environmental topics) is presented. Also covered is the Ukrainian experience in eco-arts, including the student project «Face of Humanity: Eco-Art Performance». An attempt has been made to summarize the global environmental challenges that «contributed» to the emergence of art works of a certain direction. Eco-art is one of the effective means of focusing on environmental threats to humanity. Influencing the emotional and intellectual sphere of our consciousness at one time, works of eco-art encourage the socially active part of humanity to reflect, to make informed decisions in the system of relations «man – the world of nature», to realize his own belonging to this world. The results of the study of world and national models of eco-art revealed a variety of means of influence of eco-art on the formation of public consciousness.

Keywords: art, eco-art, culture, ecology, ecological consciousness.

Постановка проблеми. Мистецтво в загальному сприймається як спосіб пізнання світу людиною, що в свою чергу передбачає творення нового узагальненого суспільного досвіду. При цьому проблема взаємодії людини і світу лежить в площині суперечності між наявним рівнем свідомості людини та ідеями, що стимулюють її розвиток. Для можливості усвідомлення глобальних ідей або цінностей людству необхідний специфічний спосіб взаємодії з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування суспільної свідомості та способів мислення засобами мистецтва присвячені праці дослідників з різних галузей знань. Вплив мистецтва на формування екологічної свідомості висвітлено в працях В. Левченко [9]; усвідомлення природи та екології через мистецтво вивчала Н. Філяніна [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Швидкий розвиток промисловості, науки та технологій, зростання кількості населення та їх потреб, спричинило низку незворотних змін клімату та біосфери. Та незва-

жаючи на серйозність проблем, людство не приділяє їм достатньо уваги. Подолати байдужість та актуалізувати ці питання може екомистецтво в усій своїй різноманітності.

Формулювання цілей статті. Стаття присвячена висвітленню екомистецтва як специфічного напрямку, що формує суспільну свідомість використовуючи актуальні проблеми екології та засоби художнього впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для чого мистецтво потрібне людству? Це питання постає перед кожною людиною хоча б раз у житті. Відповідь кожен знаходить свою, але безперечно, сприйняття мистецтва глибоко вкорінене в природу людини. Нині все частіше знаходять дедалі давніші пам'ятки мистецтва, а вік існування мистецтва людини сучасного типу складає близько 40 000 років. Про деякі історичні періоди нашого минулого ми можемо дізнатися лише завдяки мистецтву. Мистецтво надає нам еволюційну перевагу, адже воно є формою комунікації і тому необхідне для функціонування людства.

Мистецтво пізнає світ через систему художніх образів, використовуючи специфічні засоби і прийоми. На відміну від науки, художній образ цілісний, невідторжний. Митці узагальнюють інформацію про навколишній світ, комплексно передають її, можуть передбачати ті чи інші події. Мистецтво, як і історія, виховує розуміння цінностей для суспільства, виокремлює найважливіші культурні поняття.

Презентуючи глядачам власні мистецькі твори, митці прагнуть передати своє бачення світу, досвід, чи емоційні переживання, які людство сприймає як власні. Викликаючи в людях певне ставлення до різних явищ життя, митець прагне змінити свідомість людей, певним чином впливаючи на їхні подальші вчинки. Отже, можемо стверджувати, що митець, впливаючи на свідомість людей, сприяє перебудові життя, його змінам. А значить мистецтву під силу цілісне усвідомлення минулого, розуміння шляхів розвитку майбутнього, та спонукання людства до рішучих дій у вирішенні нагальних проблем.

Сьогодні існує величезна кількість глобальних проблем, що загрожують існуванню людства, життю на планеті. Найбільшою з них є проблема зміни клімату, так званого «глобального потепління». Цю загрозу по-своєму досліджує екомистецтво або, інакше, екологічне мистецтво. Митці, які працюють у цій царині, створюють твори з певною метою: врятувати планету. Незалежно від того, яку проблему вони висвітлюють, – чи забруднення пластиком відходами, чи вирубування лісів, викидів парникових газів, глобального потепління, чи знищення дикої природи, – сенс залишається той самий. Екомитці нагадують людство, що наша планета вмирає, і ми повинні щось із цим робити. Створюючи свої твори, художники сподіваються поширити ідею і показати людям ті руйнування, які вони можуть спричинити або бути причетними до них. Як і все мистецтво, екомистецтво може набувати різних форм – митці висловлюють свої послання через створення картин, вистав, віршів, фільмів тощо.

Існують різні шляхи впливу екомистецтва на свідомість людства. По-перше, мистецтво може інформувати про глобальні екологічні проблеми. Прикладом такого впливу можна назвати масштабну роботу Луїса Масая, художника, що піднімає проблему вимирання тварин у проєкті «Мистецтво бджільництва». Він створив 20 величезних муралів на стінах будівель у 9 штатах Америки, зобразивши на них тварин зникаючих видів [6].

Мистецтво також може спонукати громадськість до дій. Британський фотограф, режисер та дизайнер Девід Бакленд із 2001 року розвиває проєкт «Мис Прощання» (Care Farewell), він залучає митців, науковців, освітян та волонтерів до створення різноманітних творів мистецтва, аби висвітлити для громадськості проблему кліматичних змін. За роки існування в цьому проєкті взяли участь сотні художників, дизайнерів, кінорежисерів, письменників та інших творців в усьому світі. Митці приєднуються до арктичних експедицій, в яких досліджують природу, тварин, стійкі громади островів, відродження міст. Потім вони створюють різноманітні оригінальні твори образотворчого мистецтва, фільми, музику, книги та поезію, перформанси, виставки, влаштовують громадські обговорення [5].

Мистецтву під силу надихати людство на відтворення природи. Зокрема, студенти біологічного факультету ДонНУ ім. Василя Стуса взяли участь у виставці новітнього мистецтва «Face of Humanity: Еко-Арт Перформанс» у Вінниці. Всі представлені роботи порушували різні екологічні проблеми, а саме – споживацьке ставлення до Землі, сортування сміття, жорстокого поводження з тваринами та їхнього вбивства, утворення озонових дір та глобального потепління. Всім гостям на виході з виставки дарували насіння різних рослин – від овочів до квітів. Це мало заохотити відвідувачів висаджувати насіння та піклуватися про природу [7].

Митці досліджують взаємодію людини та природи з давніх-давен, але швидкі кліматичні зміни викликали нову хвилю зацікавлення проблемою. Деякі художники зосереджуються на стійких матеріалах чи властивостях своїх робіт, а інші намагаються викликати особливі почуття в глядачів, показуючи незручну правду сьогодення, або моделюють недалеке майбутнє планети, те, що може з нею статися, якщо нічого не змінювати [3]. Оскільки люди в цілому зростають більш екологічно свідомими та обізнаними з такими речами, як кліматичні зміни та забруднення, рух екомистецтва здобуває все більше прихильників. Хоча цей напрям існує дуже давно, він лише нещодавно закріпився як у художній, так і в суспільній свідомості [4].

Хоча мистецтво може бути дуже різним, все ж є дещо спільне: використання різних методів, щоб висловити щось, що часом може здатися невимовним. І критикуючи дійсність, і здійснюючи експериментальні демонстрації, екомитці допомагають нам відчувати наслідки швидких змін у навколишньому середовищі, відкриваючи нові перспективи, які суттєво різняться від наукових досліджень, що зазвичай вимагають єдиного тлумачення явищ. Проте навіть учені починають усе частіше розглядати мистецтво як важливий внесок у «пошуки культури стійкості», за словами Марії Герас, яка проводить дослідження трансформативного навчання для сталого розвитку в Інституті екологічних наук і технологій. Вона вважає, що мистецтво може допомогти всім нам зрушити індивідуальні та колективні межі дій щодо забезпечення стійкості. Мистецтво може також допомогти покращити наші можливості для вирішення нових екологічних складностей та невизначеності, поглиблення розуміння наших дій та можливостей [3].

Мистецтво може нас шокувати – спонукати до дії. «Художники можуть спілкуватися так, як вчені не можуть», – стверджує Джудіт Найт, директорка лондонської організації ArtsAdmin, яка демонструє сучасне мистецтво. «Аудиторії важливо бачити, що ще не пізно – інакше людство не побачить сенсу щось змінювати» [1].

Оскільки наука та мистецтво занурюються все глибше в таїни природи, вони часто перетинаються, особливо у галузях, які вимагають обох типів пізнання дійсності. Цю тезу також підтверджує Ерін Еспелі, директор Студії природи, доквілля, науки та технологій для мистецтв в Університеті Колорадо. Він говорить: «У нас є величезне бажання вчених співпрацювати з різною аудиторією та бажання митців боротися з глобальною проблемою, з якою ми стикаємося зараз» [2].

Чи може мистецтво справді врятувати світ? За короткий час це зробити складно. Багато залежить від політиків, громадських діячів, волонтерів. Але те, що може зробити мистецтво – це постійно нагадувати нам, що світ ще можна врятувати. Френні Армстронг, кінорежисерка, стверджує: «Єдиний спосіб, яким ми можемо зупинити швидкі зміни клімату, – це масово скоротити глобальні викиди. Єдиний спосіб скорочення глобальних викидів – це міжнародно-обов'язковий договір» [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Мистецтво – це дивовижна річ. Якщо ми відкримо для нього свою свідомість, це може нас сильно змінити та розширити межі нашого світо-розуміння. Але іноді мистецтво нам потрібне як

катализатор змін, заклик до дії, для пробудження колективної совісті людства. Екомистецтво може допомогти нам змінити наші звички, відрадити від споживацького способу життя та відкрити нам нові способи зв'язку із світом, щоб жити у більшій гармонії зі світом, з великою повагою до крихкої і прекрасної планети, яку ми населяємо.

Отже, екомистецтво сьогодні є одним із дієвих засобів зосередження уваги на екологічних загрозах людству. Впливаючи на емоційну та інтелектуальну сферу нашої свідомості водночас, твори екомистецтва спонукають соціально активну частину людства до рефлексії, зважених рішень у системі відносин «людина – світ природи», усвідомлення власної приналежності до цього світу.

Список літератури:

1. Arendt P. Can artists save the world? *The Guardian*. 2009. URL: <https://www.theguardian.com/culture/2009/jul/05/can-artists-save-the-world>
2. Tugend A. Can Art Help Save the Planet? *The New York Times*. 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/03/12/arts/art-climate-change.html>
3. Soloviy V. When science is not enough, could arts save the planet? *Sustainability Times*. 2018. URL: <https://www.sustainability-times.com/expert-opinions/when-science-is-not-enough-could-arts-save-the-planet/>
4. Eco-Art: Sculptures to save the Planet *the Sculpture park*. 2019. URL: <https://www.thesculpturepark.com/eco-art/>
5. Cape Farewell changes the way we think about climate change. URL: <https://capefarewell.com/about.html>
6. The Art of Beeing Tackling the extinction crisis one wall at a time. URL: <http://louismasai.com/projects/the-art-of-beeing/>
7. Людина на повідку та дівчина-Земля, яку вбивають: у Вінниці відбулася виставка-перформанс «Обличчя людства». *Вежа*. 2019. URL: <https://vezha.vn.ua/lyudyna-na-povidku-ta-divchyna-zemlya-yaku-vbyvayut-u-vinnytsi-vidbulasya-vystavka-performans-oblychchya-lyudstva-fotoreportazh/>
8. Філіаніна Н. Екологічна естетика. Осягнення екологічних криз в антропологічному вимірі. *Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди «Філософія»*. 2014. № 43. С. 189–202.
9. Левченко В.В. Філософсько-психологічні аспекти дослідження екологічного мислення *Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СХУ ім. В. Даля*. 2014. № 1. С. 212–218. Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

References:

1. Arendt, P. (2009). Can artists save the world? *The Guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/culture/2009/jul/05/can-artists-save-the-world>
2. Tugend, A. (2019). Can Art Help Save the Planet? *The New York Times*. Available at: <https://www.nytimes.com/2019/03/12/arts/art-climate-change.html>
3. Soloviy, V. (2018). When science is not enough, could arts save the planet? *Sustainability Times*. Available at: <https://www.sustainability-times.com/expert-opinions/when-science-is-not-enough-could-arts-save-the-planet/>
4. (2019) Eco-Art: Sculptures to save the Planet *the Sculpture park*. Available at: <https://www.thesculpturepark.com/eco-art/>
5. Cape Farewell changes the way we think about climate change. Available at: <https://capefarewell.com/about.html>
6. The Art of Beeing Tackling the extinction crisis one wall at a time. Available at: <http://louismasai.com/projects/the-art-of-beeing/>
7. (2019) Liudyna na povidku ta divchyna-Zemlia, yaku vbyvaiut: u Vinnytsi vidbulasia vystavka-performans «Oblychchia liudstva» [A man on a leash and a girl-Earth being killed: an exhibition-performance "The Face of Humanity" was held in Vinnitsa]. *Vezha*. Available at: <https://vezha.vn.ua/lyudyna-na-povidku-ta-divchyna-zemlya-yaku-vbyvayut-u-vinnytsi-vidbulasya-vystavka-performans-oblychchya-lyudstva-fotoreportazh/>
8. Filianina, N. (2014). Ekologichna estetyka. Osiahnennia ekolohichnykh kryz v antropolohichnomu vymiri [Ecological aesthetics. Understanding of ecological crises in anthropological dimension]. *Visnyk KhNPU imeni H.S.Skovorody «Filosofia»*, no. 43, pp. 189–202.
9. Levchenko, V.V. (2014). Filosofska-psykholohichni aspekty doslidzhennia ekolohichnoho myslennia [Philosophical and psychological aspects of the study of environmental thinking]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii: zbirnyk nauk. prats SNU im. V. Dalia*, no. 1, pp. 212–218.